

РЕЦЕНЗИЯ

ЗА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.5. Обществени комуникации и информационни науки
(Теория на научната информация – информационно обслужване)

Тема на дисертационния труд: СИСТЕМИТЕ ЗА ПРОСЛЕДЯВАНЕ И АНАЛИЗ НА
НАУЧНИ ЦИТИРАНИЯ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ОЦЕНКА РАЗВИТИЕТО НА
АКАДЕМИЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Автор на дисертационния труд: РОСЕН КРАСИМИРОВ СТЕФАНОВ

Научен ръководител: доц. д-р Елица Лозанова-Белчева

Рецензент: проф. дфн Оля Борисова Харизанова

Настоящата рецензия е във връзка със заповед на ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ с № РД 38-296 / 17.07-2020 г. относно дисертационен труд на докторант **Росен Красимиров Стефанов**.

ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА АВТОРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Авторът на дисертационния труд Росен Красимиров Стефанов е докторант към катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ (Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски“) с научен ръководител доц. д-р Елица Лозанова-Белчева. Зачислен е като редовен докторант със заповед на ректора № РД 20-111 3/14.07.2015 г. за периода 15.07.2015 г. до 15.07.2018 г. Периодът за разработване на дисертация е удължен с една година със заповед на ректора № РД 20-815/17.05.2018 г., указваща краен срок 15.07.2019 г. Отчислен е с право на защита на 13.06.2019 г. (Протокол № 6 от заседание на катедрения съвет на Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“).

Росен Стефанов е придобил бакалавърска степен през 2011 г. в специалност „Библиотечно-информационни науки“ (Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски“). През 2013 г. придобива магистърска степен във Великобритания (Университет „Робърт Гордън“), като се е обучавал в магистърска програма “MSC Information And Library Studies”.

В периода февруари 2014 – февруари 2015 е работил като библиограф в Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, а от октомври 2017 г. е автор на техническа документация във фирмата ВИЕМУЕР България ЕООД.

ОБЩО ОПИСАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е с **общ обем** от 245 страници, от които 200 страници основен научен текст. Структуриран е както следва: увод, три глави, заключение,

използвана литература, шест приложения. Използваната литература е със значителен обем, като съдържа общо 268 източника (от които 32 на кирилица). Текстът е илюстриран със 7 таблици и 12 фигури.

Темата на труда е изключително **актуална** и от интерес както за българската научна общност, така и за системата за управление на науката и академичното образование у нас. Подобна разработка до момента не е реализирана и допринася съществено за научноизследователското поле.

Обект на изследване са информационните системи за цитатен анализ, като се включват международни и национални системи и по-специално техния обхват, политика за подбор на публикации и функционални възможности за отразяване на научноизследователската дейност (стр. 7).

Предмет на изследване са средствата, използвани за провеждане на цитатен анализ с основен акцент върху цитатни показатели като Journal Impact Factor, hindex, SCImago Journal Rank и др., както и възможността за тяхното приложение на национално ниво при оценяване на научните публикации в България (стр. 7-8).

Основната цел на дисертацията е следната (стр. 8):

- (1) чрез изследване на международните системи за проследяване и анализ на научните цитирания като инструмент за оценка на академичните изследвания да се открият предимствата, недостатъците и дефицитите на тези системи при прилагането им в национален контекст;
- (2) да се разработи теоретико-приложен модел за български цитатен индекс, отразяващ български научни издания и публикации в научни области и направления, които са изключени или непълноценно отразени в международните цитатни системи.

Докторантът е формулирал **две** изследователски **хипотези** (стр. 8):

- 1) Цитатните системи са ефективно средство за проследяване на научноизследователската дейност на индивидуални изследователи и изследователски общности, но тяхното приложение като ключово средство за оценяване на обективното качество на същата тази дейност може да доведе до злоупотреби с тях.
- 2) Международните цитатни системи не отразяват пълноценно българската научноизследователска дейност (особено в полетата на обществените и хуманитарни науки), независимо че в своята политика за подбор посочват, че приемат национални/регионални издания на съответните национални езици. А липсата на български цитатен индекс ограничава в голяма степен обективната оценка на научноизследователската дейност на българските учени. По този начин националната специфика на тази проблематика не се отчита коректно и показателите за научни цитирания на българските научни издания не предоставят достатъчно качествено средство за техния цитатен анализ.

Постигането на поставената цел и проверката на формулираните изследователски хипотези се реализира чрез решаване на **седем задачи**, а именно (стр. 9):

1. Да се направи проучване на научната литература, за да се представи историческото развитие на цитатните системи, с основен фокус върху създаването и развитието на ранните библиометрични системи, създадени от Юджийн Гарфийлд и колегията от американския Институт за научна информация (ISI).

2. Да се открият предимствата и недостатъците на системите за проследяване и анализ на цитатната информация.

3. Да се анализира структурата, съдържанието и информационните услуги на международни и национални цитатни системи като Web of Science, Scopus, Корейски цитатен индекс и други.

4. Да се анализира предназначението на методите на изчисляване на основните цитатни показатели, с основен фокус върху показателите, употребявани от международните цитатни системи.

5. Да се проведе емпирично изследване (онлайн наблюдение) на български научни издания, индексирани в международните цитатни системи.

6. Да се проучат и представят предишните опити за създаване на българска цитатна система и да се идентифицират методите за текущо отчитане на публикациите и цитиранията на българските изследователи в академичните институции.

7. Да се разработи теоретико-приложен модел за български цитатен индекс, базиран на проучените в разработката практики и методи за отразяване, оценка и цитатен анализ в международен мащаб.

В дисертационното изследване Росен Стефанов е приложил следните **научноизследователски и емпирични методи** (стр. 9):

- за предварително проучване (задачи № 1, 2, 6) – информационно издирване на специализирани източници, исторически методи и анализ на научната литература;

- теоретико-логически методи (задачи № 2, 3, 4) – анализ, синтез, сравнение;

- методи на действието (задачи № 5, 7) – наблюдение, експертна оценка, моделиране;

- математико-статистически методи (задачи № 3, 4, 6) – дескриптивен анализ, графичен анализ.

Уточнени са **три ограничения на дисертационното изследване** (стр. 10-11), като основанията са свързани най-вече с широкото поле на библиометричните изследвания. Относно ограниченията авторът на дисертацията е конкретизирал следното:

- Броят на анализирани в глава 1 цитатни системи е ограничен до 3 международни и 4 национални цитатни системи.

- Изработеният от дисертанта теоретико-приложено модел е създаден на „неутрална“ основа: той може да бъде приложен като самостоятелна информационна система изградена от държавна или частна организация.

- Анализът на законодателното измерение свързано с прилагането на Web of Science и Scopus в българския контекст е ограничено изцяло върху Постановление № 64 от 25.03.2016.

В **увода** на труда е аргументирана актуалността на темата, дефинирани са предметът, обектът, целта, задачите и методите на дисертационното изследване. Обосновани са ограниченията на изследването. Описана е структурата на дисертационния труд.

В **първа глава** на дисертацията (*Системи за проследяване и анализ на цитирания – същност, развитие, основни цитатни показатели*; стр. 14-85) се разглежда същността

на цитатния индекс и неговото историческо развитие като информационна система. В началото е предложена дефиниция и характеристика на цитатните индекси. В случая е приложена дефиницията на Юджийн Гарфийлд, който определя цитатния индекс като списък от цитирани статии, а за всяка от тези статии е наличен списък с цитиращите я статии. Уточнено е какво ще се разбира под „цитат-източник“ и „препращащ цитат“, „издирване на цитат напред“, „издирване на цитат назад“ и др. Характеристиките пък са описани чрез постиженията на Роберт Мортън, Хелен Чандлър и Винсент Ропър. Направен е преглед на развитието на цитатните индекси, проблемите пред тяхното развитие и преимуществата им във връзка с необходимостта от количествени и качествени измервания на научните постижения.

Във **втора глава** (*Оценяване на развитието на научните изследвания чрез цитатни индекси*; стр. 86-124) са открити основните функции на цитатните системи. Представен е анализ на проблеми, свързани с приложението на съвременните системи за цитатен анализ. Особен интерес представлява анализа на възможностите за злоупотреби с различни цитатни показатели. Тук са идентифицирани нелегитимни практики, които не са изследвани в тяхната цялост до момента в проучвания на други български автори. Такива са например самоцитиране под натиск (coercive citation), натрупване на цитати (citation stacking), както и един от основните методи за манипулиране на научноизследователските общности, а именно предлагане на възможности за индексирание във фалшиви цитатни индекси. Изключително интересен е анализът на феномена „забавено признаване“ на научните публикации (sleeping beauty). Във втора глава са разгледани още различни инициативи за оценка на изследователската дейност, които акцентират върху значимостта на обективна и независима оценка на научноизследователската продукция в световен мащаб. Интерес представлява и представянето на навлизащите все по-активно в научните среди алтернативни метрични системи (altmetrics), а така също направената оценка на техните предимства и недостатъци.

В **трета глава** (*Системи за научно цитиране в България – развитие, проблеми, възможни решения*; стр. 125-195) се акцентира върху три проблема. Първият от тях е свързан с приложението на цитатните системи Web of Science (WoS) и SCOPUS в контекста на българската научноизследователска общност. Вторият засяга важен за страната ни проблем, свързан със създаване на български цитатен индекс. В тази връзка в глава трета са описани текущи и предшестващи проекти, целящи създаването на такъв индекс. Третият проблем е свързан с включването на български научни издания във водещи световни бази. Представени са резултати от онлайн проучване, проведено от автора на дисертацията за това доколко и кои български списания са обхванати от водещите международни системи WoS и SCOPUS. В края на глава трета, след обстоен анализ на описаните по-горе проблеми и получените резултати, се представя теоретико-приложен модел за български цитатен индекс, разработен от дисертанта. Моделът е конструиран след проучване на множество научни източници, проучване на функциониращи международни и национални системи за оценка на научноизследователските публикации чрез библиометрични показатели, идентифициране на български списания, отразени в световните цитатни системи. При

разработването на модела са взети предвид и установените от дисертанта проблеми в българското научно пространство, засягащи липсата на единен български цитатен указател. Във връзка със създаването на българска цитатна система, предложението от докторанта модел за цитатен индекс представя функционална рамка за създаването на базова система за цитатна информация.

Прави добро впечатление това, че след всяка глава докторантът е извел **изводи**, което значително подпомага оценяването на труда и свидетелства за неговото умение да прави синтез и заключения, полезни за научната общност.

В **заключението** (стр. 196-200) са обобщени постигнатите от дисертанта резултати. Аргументирано е, че формулираните две хипотези са доказани. Направени са съществени обобщения както за обхвата и значението на международните системи, така и за негативния ефект от липсата на национална система.

Приложенията (6 броя) допълват текста на дисертацията с интересни данни и информация за: български списания в SCOPUS (към 10 май 2019 г.); български списания в Web of Science (към 10 юни 2020); индикатори на българските научни направления по раздел „оценка за научна дейност на професионално направление“ спрямо изискванията в ПМС №64 (към май 2019); примерни MODS и MADS записи; примерни SRU операции. Особен интерес представлява приложение 6, включващо терминологичен англо-български речник с 35 понятия, голяма част от които са преведени от докторанта и се въвеждат за първи път в българската научна литература.

В обобщение, дисертационният труд е по актуална тема и особено значима за практиката. Подходът към разработването ѝ е иновативен. Очертават се достатъчно приноси и за научната теория, и за практиката. Налице е оригинален подход при събирането, обобщаването и анализирането на данни, тяхното осмисляне и прилагане за моделиране на процеси.

Поставената цел е постигната. Изпълнени са задачите на изследването. Потвърдени са двете предварително дефинирани хипотези.

ОЦЕНКА ЗА АВТОРЕФЕРАТА КЪМ ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Към дисертационния труд е разработен автореферат с обем 40 страници (формат А4). Структурата му е както следва:

1. Обща характеристика на дисертационния труд
 - Избор и актуалност
 - Обект и предмет на изследването
 - Цел и задачи на изследването
 - Изследователска методи
 - Изследователски хипотези
 - Ограничения на изследването
2. Структура и съдържание на дисертационния труд

- Структура на дисертационния труд
Съдържание на труда
3. Приносите на дисертационния труд
Научни приноси с теоретичен характер
Научни приноси с практико-приложен характер
 4. Публикации по проблематиката на дисертационния труд
 5. Участие в научноизследователски проекти
Съдържанието на автореферата отразява коректно и изчерпателно дисертационното изследване.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Росен Стефанов е автор на **пет публикации** (една в съавторство). Те са по темата на дисертацията, оригинални са, представляват интерес за научната общност. Авторството на докторанта е безспорно.

ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В автореферата към дисертацията Росен Стефанов е отбелязал пет научни приноси за своя труд (три теоретични и два теоретико-приложни). Приемам напълно формулираните приноси. Те са както следва:

- *Научни приноси с теоретичен характер*
 1. Систематизирано е развитието на цитатните системи според идентифицираните съвременни проблеми и предизвикателства при оценяване на научните постижения в международен и национален контекст.
 2. Идентифицирани са българските научни издания в международните цитатни системи Web of Science и SCOPUS и са очертани проблемите, свързани с влиянието на тези международни системи върху развитието и оценката на българската научноизследователска дейност.
 3. Проучени са и са анализирани различни практики за злоупотреба или погрешно прилагане на библиометричните показатели – фалшивите цитатни индекси, цитатното натрупване и самоцитирането под натиск, като е открито влиянието на фалшивите цитатни индекси върху българската наука.
- *Научни приноси с практико-приложен характер*
 4. Разработен е теоретико-приложен модел за изграждане на български цитатен индекс в научните полета на обществените и хуманитарни науки.
 5. Разработен е терминологичен англо-български речник с основни термини, свързани с цитатните системи и цитатната активност.

КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ

Безспорно, трудът на Росен Стефанов е с висока научна стойност. Въпреки това ще си позволя да направя две бележки.

1. Теоретичният модел за български цитатен индекс (БЦИ), предложен от докторанта в т. 3.4 на трета глава е изключително интересен. Същото с особена сила важи за описаното в модела относно „Формат на библиографските и нормативни данни“, „Комуникационен протокол на системата“ и „Библиометрична информация и показатели“. Относно бъдещото приложение на модела авторът му е отбелязал няколко съществени въпроса, свързани с интегрирането на данни от евентуален български цитатен индекс към международни системи (стр. 194-195). Не открих обаче мнението на автора за потенциалните възможности да се достигне до реализиране на завършена система (БЦИ). Според мен не е ясно например следното: какъв модел на администриране и поддръжка на БЦИ предлага Росен Стефанов; дали предложеният теоретичен модел може да се реализира в практиката на ниво ресорно министерство, на ниво заинтересована научна/академична институция, на ниво специално създаден център за поддръжка и доставка на услуги, на ниво частна бизнес структура.
2. Както вече посочих, към основния текст на дисертацията са налични шест приложения. Първите две от тях са съответно „Български списания в SCOPUS (към 10 май 2019 г.)“ и „Българските списания в Web of Science (към 10 юни 2020)“. От полза за труда би било уеднаквяването на периодите, в които са събрани данните за двете приложения. Към момента периодите са с разлика 13 месеца.

Въпреки бележките по-горе, предвид актуалността на темата на труда и постигнатото от Росен Стефанов при разработването на дисертацията предлагам част от текста да бъде публикуван като монография.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След обстойно запознаване със съдържанието на дисертационния труд мога да направя извода, че той отговарят на нормативно поставените изисквания за придобиване на образователна и научна степен „доктор“. Трудът се отличава с: актуалност на темата; прецизност на проучените множество научни трудове, проведени изследвания, примери от практиката; оригинални и от значение за научната общност нови и/или прецизирани дефиниции, обобщения, изводи.

Горното ми дава основание убедено да препоръчам за дисертационен труд на тема „Системите за проследяване и анализ на научни цитирания като инструмент за оценка развитието на академичните изследвания“ на Росен Красимиров Стефанов **да бъде присъдена образователна и научна степен „доктор“**.

05.09.2020
София

Рецензент:
проф. дфн Оля Харизанова